

พระอวโลกิเตศวร ผู้ฟังสดับเสียงแห่งโลก

“พระอวโลกิเตศวร” หรือ **“กวนซิม”** หรือ **“กวนอิม”** เป็นพระธยานิโพธิสัตว์¹ องค์สำคัญของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่มีผู้เคารพศรัทธามากที่สุด **พระองค์เป็นเสมือนบุคคลาธิษฐานแห่งมหากรุณาคุณของพระพุทธเจ้าทั้งปวง** เชื่อกันว่า เป็นเอกชาติปฏิพัทธ์² เช่นเดียวกับพระศรีอารยเมตตรัย ผู้ที่เกิดอีกเพียงชาติเดียวก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ถัดไป

ความหมายของพระนาม

มีผู้ให้ความหมาย คำว่า “อวโลกิเตศวร” ไว้หลายนัย แต่โดยรูปศัพท์แล้ว คำว่า “อวโลกิเตศวร” มาจากคำสันสกฤตสองคำคือ “อวโลกิต” กับ “อิศวร” แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบน หรือพระผู้ก่อกำเนิดโลก ซึ่งหมายถึงเฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์นั่นเอง

ซิมเมอร์ นักวิชาการชาวเยอรมันอธิบายว่า พระโพธิสัตว์องค์นี้ทรงเป็นสมันตมุนี คือ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศอาจแลเห็นทั้งหมด ทรงเป็นผู้ที่สามารถบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ คืออาจจะเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้ แต่ทรงยับยั้งไว้ เนื่องจากความกรุณาสงสารต่อสรรพสัตว์

นอกจากนี้ นักปราชญ์พุทธศาสนาบางท่านยังได้เสนอความเห็นที่เห็นว่า คำว่า “อิศวร” นั้น เป็นเสมือนตำแหน่งที่ติดมากับพระนาม “อวโลกิตะ” จึงถือได้ว่าทรงเป็นพระโพธิสัตว์เพียงพระองค์เดียวที่มีตำแหน่งระบุไว้ท้ายพระนาม อันแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญยิ่งของพระโพธิสัตว์พระองค์นี้

ส่วนพุทธศาสนิกชนชาวจีนจะรู้จักพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ในพระนามว่า “กวนซิม” หรือ “กวนอิม” ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าอวโลกิเตศวรในภาษาสันสกฤต โดยทั่วไปมักให้อรรถาธิบายเป็นใจความว่า หมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของสัตว์โลกที่กำลังตกอยู่ในห้วงทุกข์

คำว่า “กวนซิม” นี้ พระกุมารชีวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปลขึ้น ต่อมาตัดออกเหลือเพียง “กวนอิม” เท่านั้น เนื่องจากคำว่าซิมไปพ้องกับพระนามของ จักรพรรดิถังไท่จง หรือ หลี่ซิมฮิง

¹ **พระธยานิพุทธะ**หรือ**พระฌานิพุทธะ** (บางแห่งเรียกพระชินพุทธะ) เป็นพระพุทธเจ้าในคติความเชื่อของมหายาน เชื่อว่าอวตารมาจากพระอาทิพุทธะ สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าด้วยอำนาจนานของอาทิพุทธะ ไม่ได้ลงมาสร้างบารมีเหมือนพระมานุสพุทธะ (พระพุทธเจ้าที่เป็นมนุษย์) ดำรงในสภาวะสัมโพธิกาย มีแต่พระโพธิสัตว์ที่เห็นพระองค์ได้

² ตามคำอธิบายใน **กรุณาปุณทรียสูตร**

ประวัติความเป็นมาในคัมภีร์ฝ่ายมหายาน

พระไตรปิฎกของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทไม่มีปรากฏเรื่องราวหรือแม้แต่พระนามของ พระอโลกิตศวร อยู่เลย ทว่าในส่วนของนิกายมหายานแล้ว พระอโลกิตศวรมีบทบาทปรากฏอยู่ในพระสูตรสำคัญๆ มากมาย และมีเรื่องราวปรากฏในพระสูตรมหายานว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกยังได้เคยตรัสสนทนารธรรมกับพระโพธิสัตว์พระองค์นี้อยู่บ่อยครั้ง

ในพุทธศานามหายานยกย่องพระอโลกิตศวรโพธิสัตว์ว่า เป็นพระผู้ได้รับธรรมจักรมาโดยตรงจาก พระพุทธเจ้า และเป็นผู้นำในการรักษาพระพุทธศาสนาและหมุนธรรมจักรต่อไป

การอุบัติของพระอโลกิตศวรนี้ สันนิษฐานว่ามีขึ้นภายหลังการเกิดนิกายมหายานขึ้นแล้ว ในราวพุทธ ศตวรรษที่ 6-7 ภายหลังพุทธปรินิพพาน ซึ่งเมื่อตรวจสอบจากวรรณคดีสันสกฤตยุคต้นๆ ของมหายานอย่าง ชาดกมาลา ทิวาวทาน หรือลลิตวิสตร ก็ยังไม่ปรากฏนามพระอโลกิตศวรโพธิสัตว์ มีปรากฏขึ้นครั้งแรก พร้อมๆ กับพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ในพระสูตรปรัชญาปารมิตา ซึ่งถือว่าเป็นพระสูตรมหายานรุ่นเก่าที่สุด และมี เรื่องราวเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ปรากฏขึ้นมากมายในพระสูตรรุ่นต่อๆ มา

พระสูตรมหายาน กล่าวว่า พระอโลกิตศวรประทับอยู่ ณ สุขาวดีพุทธเกษตร คอยช่วยพระอมิตาภะ โปรดสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ และเนื่องจากทรงเป็นพระธยานิโพธิสัตว์จึงมีความเป็นมาอันยาวนานสุดจะ คำนวณได้ ได้ทรงโปรดสัตว์ตั้งแต่สมัยของ *พระวิปัสสิพุทธเจ้า* ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ 19 ในพุทธ วงศ์ของพระโคตมพุทธเจ้า ตรัสรู้เมื่อ 91 มหาภิภิแล้ว จนถึงบัดนี้เป็นกาลสมัยของพระสมณโคตมศากยบุณิ พุทธเจ้า...นับเป็นระยะเวลาเนิ่นนานสุดจะพรรณนา

ใน *กฐนาปุณทริกสูตร* อธิบายว่า พระอโลกิตศวรเป็นพระธรรมกายโพธิสัตว์ สูงกว่าพระโพธิสัตว์ สามัญอื่น ๆ จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายหลังการดับขันธปรินิพพานของพระอมิตาภะ เพื่อเป็น พระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป ณ แดนสุขาวดี

บางพระสูตรกล่าวว่า พระอโลกิตศวรโพธิสัตว์นั้นแท้จริงแล้วคือ อวตารภาคหนึ่งของพระอดีตพุทธ เจ้า ที่ได้ทรงบรรลุปุทธภูมิเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะแล้วในอดีตกาลอันยาวไกล ก่อนสมัยพระพุทธเจ้าของเรา แต่ด้วยพระมหากรุณาที่เล็งเห็นสรรพสัตว์ยังตกอยู่ในโมหะอวิชชา ทำให้ต้องทนทุกข์อยู่ในวัฏสงสารวิญญายกจะหลุดพ้นไปได้ จึงทรงแบ่งภาคมาเป็นพระอโลกิตศวรเพื่อโปรดปวงสัตว์ให้เห็นธรรมพ้นทุกข์ด้วยพระเมตตากรุณา

ในบางแห่งก็กล่าวว่าพระอวโลกิเตศวรเป็นพุทธโอรสของพระอมิตาภะที่ทรงบันดาลด้วยพุทธานิหารีย์ให้อุบัติขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งแก่โลก

ส่วนทางฝ่ายทิเบตเชื่อว่า พระอวโลกิเตศวรอุบัติขึ้นมาพร้อมๆ กับพระนางตาราโพธิสัตว์ จากอนุภาพแสงสว่าง (บางแห่งว่าเป็นน้ำพระเนตรจากความกรุณาสงสารสรรพสัตว์) ที่เปล่งออกมาจากพระเนตรเบื้องขวาของพระอมิตาภะ บังเกิดเป็นพระอวโลกิเตศวรประทับบนดอกบัวที่ปรากฏขึ้นพร้อมๆ กับมนตร์ *โอม มณี ปัทเม หูม* ส่วนแสงจากพระเนตรเบื้องซ้ายก่อให้เกิดพระนางตาราโพธิสัตว์

อย่างไรก็ตาม บางพระสูตรก็นักกล่าวว่า แท้จริงแล้วพระอวโลกิเตศวรก็คือภาคหนึ่งขององค์พระอมิตาภะนั้นเอง

ปฏิมากรรมพระอวโลกิเตศวร

ภาพเขียนหรือรูปเคารพของพระอวโลกิเตศวรยุคเริ่มแรก นิยมสร้างเป็นรูปบุรุษหนุ่ม มีอยู่หลายปางด้วยกัน แต่ลักษณะร่วมที่สำคัญคือ ศิราภรณ์บนพระเศียรพระอวโลกิเตศวรจะต้องมีรูปของพระอมิตาภะในปางสมาธิ

เมื่อพระพุทธศาสนาหายานได้เข้าสู่ประเทศจีนครั้งแรก ในช่วงสมัยก่อนราชวงศ์ถัง รูปเคารพของพระอวโลกิเตศวรยังสร้างเป็นรูปบุรุษตามแบบพุทธศิลป์ของอินเดีย หากในกาลต่อมา ช่างชาวจีนได้คิดสร้างเป็นรูปสตรีเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยน และความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังเช่นความรักของมารดาที่มีต่อบุตร จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายมากกว่าปางอื่น ๆ กระทั่งแผ่ขยายเข้าสู่ประเทศต่างๆ ในแถบเอเชีย รูปพระอวโลกิเตศวรก็ยังคงเป็นสตรีตามแบบอย่างประเทศจีน

ไม่ว่า พระอวโลกิเตศวรจะเป็นลักษณะเป็นหญิงหรือชาย เรื่องราวความเป็นมาจะมีความแตกต่างกันอย่างไร มีรูปเคารพที่ปาง แต่ก็ล้วนมีความหมายที่สื่อถึงความเมตตากรุณา อันเป็นแก่นแนวคิดสำคัญของพุทธนิยามหายาน ซึ่งเป็นเปรียบ “ยานใหญ่” ที่ขนส่งสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ สู่พระนิพพาน นำพาสรรพสัตว์สู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารให้หมดสิ้น